

Rijden onder invloed in de provincie Utrecht, 1995-1996

Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten

R-96-28

M.P.M. Mathijssen

Leidschendam, 1996

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Documentbeschrijving

Rapportnummer: R-96-28
Titel: Rijden onder invloed in de provincie Utrecht, 1995-1996
Ondertitel: Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten
Auteur(s): M.P.M. Mathijssen
Onderzoeksmanager: Mr. P. Wesemann
Projectnummer SWOV: 52.616
Opdrachtgever: Rijkswaterstaat Directie Utrecht
De inhoud van dit rapport berust mede op gegevens die zijn verkregen uit een project dat is uitgevoerd in opdracht van de Adviesdienst Verkeer en Vervoer van Rijkswaterstaat.

Trefwoord(en): Drunkenness, driver, night, blood alcohol content, weekend, police, woman, man, surveillance, age, enforcement (law), behaviour, Netherlands.

Projectinhoud: Dit rapport doet verslag van onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht, in vrijdag- en zaterdagnachten van het najaar van 1996.

Aantal pagina's: 12 pp. + 13 pp.
Prijs: f 17,50
Uitgave: SWOV, Leidschendam, 1996

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Stichting
Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV
Postbus 1090
2260 BB Leidschendam
Duindoorn 32
telefoon 070-3209323
telefax 070-3201261

Inhoud

1.	<i>Inleiding</i>	4
2.	<i>Opzet en uitvoering van het onderzoek</i>	6
2.1.	Opzet	6
2.2.	Uitvoering	6
2.3.	Statistische analyse	6
3.	<i>Resultaten van het onderzoek</i>	8
3.1.	Alcoholgebruik naar dag van het weekend (tabel 1)	8
3.2.	Alcoholgebruik naar dag en onderzoeksgebied (tabel 2)	9
3.3.	Alcoholgebruik naar dag en tijdstip (tabel 3)	9
3.4.	Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)	10
3.5.	Herkomst van overtreders (tabel 5)	10
3.6.	Enquêteresultaten	11
4.	<i>Conclusies en aanbevelingen</i>	12
	<i>Bijlage 1 Enquêteformulier</i>	13
	<i>Bijlage 2 Toelichting WPM-analyse</i>	15
	<i>Bijlage 3 Tabellen 1 t/m 5</i>	17

1. Inleiding

Evenals in de jaren 1989 t/m 1995, heeft de SWOV in 1996, in nauwe samenwerking met de politie van de regio Utrecht, het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht geïnventariseerd.

Het belangrijkste doel van het SWOV-onderzoek is het vaststellen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik van de Utrechtse automobilisten en het opsporen van perioden, gebieden en groepen bestuurders met een verhoogd alcoholgebruik en/of een verhoogd risico op een alcoholongeval. Het nauwkeurig volgen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik in het verkeer is voor het beleid van wezenlijk belang, omdat een relatief kleine toename van het rijden onder invloed al ernstige gevolgen voor de verkeersveiligheid kan hebben. Gegevens over eventuele speciale probleemgroepen of -gebieden kunnen worden gebruikt bij het opzetten van toezicht- en voorlichtingscampagnes rond alcoholgebruik in het verkeer.

Alcoholgebruik in het verkeer heeft een sterk negatieve invloed op de ongevalskans en de ernst van het letsel. Geen enkele andere enkelvoudige factor is als ongevalsoorzaak zo belangrijk als alcoholgebruik. Bestrijding van alcohol in het verkeer is dan ook terecht een speerpunt in het verkeersveiligheidsbeleid. En er is reden om de aandacht niet te laten verslappen: na een sterke vermindering van het rijden onder invloed vanaf het midden van de jaren tachtig was er in de eerste helft van de jaren negentig weer sprake van een geleidelijke toename. In 1991 was in weekendnachten 3,9% van de Nederlandse automobilisten onder invloed, in 1992 4,0%, in 1993 4,2% en in 1994 zelfs 4,9%.

Het jaar 1995 liet voor het eerst sinds jaren weer een lichte daling zien: 4,4% overtreders. Desalniettemin waren er in 1995 naar schatting minimaal 265 verkeersdoden en 2.000 in het ziekenhuis opgenomen verkeersgewonden te betreuren als gevolg van alcoholongevallen. De maatschappelijke kosten van de alcoholonveiligheid bedroegen in dat jaar naar schatting circa twee miljard gulden.

Veranderingen in het alcoholgebruik van verkeersdeelnemers en daarmee samenhangende veranderingen in de verkeersveiligheid zijn in Nederland alleen door middel van gedragsmetingen binnen redelijke termijn te detecteren.

Ongevallengegevens lenen zich minder goed voor dit doel; zij zijn niet alleen onvolledig maar ook in hoge mate onbetrouwbaar. Enquêtegegevens zijn voor het vaststellen van alcoholgebruik door automobilisten evenmin bruikbaar, omdat mensen nu eenmaal niet erg betrouwbaar rapporteren over hun eigen gedrag, zeker niet als er min of meer een taboe op dat gedrag rust. Men is dan sterk geneigd sociaal wenselijke antwoorden te geven. Bij vroeger rij- en drinkgewoontenonderzoek werden beweerd en feitelijk gedrag gelijktijdig onderzocht; de discrepanties waren vaak zeer groot.

Sinds 1970 voert de SWOV in nauwe samenwerking met de politie bijna elk najaar een onderzoek uit naar het alcoholgebruik van de Nederlandse automobilisten, het onderzoek 'Rij- en drinkgewoonten'. Dit is een zogenaamd standaardonderzoek, dat het mogelijk maakt ontwikkelingen in het alcoholgebruik van automobilisten van jaar tot jaar op de voet te volgen. De metingen worden uitgevoerd in vrijdag- en zaterdagnachten.

Het onderzoek in Utrecht maakt deel uit van dat landelijke onderzoek. De opdracht voor het onderzoek is aan de SWOV verleend door de RWS-directie Utrecht en de Adviesdienst Verkeer en Vervoer van Rijkswaterstaat.

De onderzoeksgroep (automobilisten) en de onderzoekstijdstippen (weekendnachten) zijn indertijd uitgekozen op grond van hun grote bijdrage aan de alcoholonveiligheid. Bij tweederde van de geregistreerde alcoholongevallen in Nederland is het een automobilist die alcohol heeft gebruikt. En in weekendnachten gebeuren relatief veel alcoholongevallen: de vrijdag- en zaterdagavond, die 7% van de totale week uitmaken, nemen een kwart van de geregistreerde alcoholongevallen voor hun rekening. Andere perioden van de week met een relatief grote alcoholonveiligheid zijn de vrijdag-, zaterdag- en zondagavond (tussen 16.00 en 22.00 uur) en de zondagochtend: 30% van de ernstig gewonde alcoholslachtoffers in 14% van de week.

Het onderzoek heeft een unieke tijdreeks gegevens over het alcoholgebruik van Nederlandse automobilisten opgeleverd. Die gegevens zijn zowel voor landelijk als regionaal verkeersveiligheidsbeleid van belang. Behalve in schriftelijke verslagen aan de landelijke en regionale opdrachtgevers worden de resultaten ook opgenomen in BIS-V, het geautomatiseerde BeleidsInformatieSysteem over ontwikkelingen in een aantal belangrijke aandachtsgebieden voor het verkeersveiligheidsbeleid.

In de loop der jaren zijn diverse wijzigingen in de onderzoeksmethode doorgevoerd om de efficiëntie van het onderzoek te vergroten zonder de vergelijkbaarheid van de gegevens in de tijd aan te tasten. Zo is de landelijke steekproef ongeveer zeven maal zo groot geworden als in de jaren zeventig en tachtig. De betrouwbaarheid van uitspraken over ontwikkelingen in het alcoholgebruik op provinciaal niveau is daardoor sterk toegenomen. Dit geldt vooral voor de relatief kleine groep zware drinkers met een sterk verhoogde ongevals- en letselskans.

De feitelijke uitvoering van het onderzoek gebeurt door controleteams van de politie, volgens richtlijnen die de SWOV heeft opgesteld. Zonder de medewerking van de politie zou het huidige onderzoek niet mogelijk zijn. De SWOV is de politie dan ook dankbaar voor haar medewerking, en voor het enthousiasme en de zorgvuldigheid waarmee de metingen steeds opnieuw worden uitgevoerd.

Naast de metingen van het alcoholgebruik van automobilisten voert de SWOV sinds 1993 een korte enquête uit onder de contactpersonen bij de politie. Die is bedoeld om enig inzicht te krijgen in de aard en omvang van het politietoezicht en in eventuele veranderingen daarin. De vragenlijst is als *Bijlage 1* in dit verslag opgenomen.

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

2.1. Opzet

Het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht wordt steeds uitgevoerd door zes controleteams van de politie, zo goed mogelijk verdeeld naar urbanisatiegraad en geografisch gebied. De onderzoeksmetingen vinden plaats in vrijdag- en zaterdagavonden in het najaar. In 1996 zijn de metingen uitgevoerd in de nacht van vrijdag 13 op zaterdag 14 september en in de nacht van zaterdag 14 op zondag 15 september 1996.

De Utrechtse onderzoeksgebieden zijn: de stad Utrecht; de gemeenten ten (noord)westen van de stad Utrecht (Vleuten-De Meern en Maarssen); het gebied rond Veenendaal en Zeist; Nieuwegein en IJsselstein; Amersfoort; en de kleinere gemeenten rond Amersfoort (Leusden, Soest e.o.). Daarmee worden metingen uitgevoerd in praktisch alle districten van de politieregio Utrecht.

Elk politieteam voert in principe per avond/nacht alcoholcontroles uit op zes verschillende locaties, die in overleg met de SWOV zijn uitgekozen. Op iedere locatie wordt drie kwartier achtereen gecontroleerd, waarna het team zich verplaatst naar de volgende locatie.

Bij de controles houdt de politie willekeurige automobilisten staande, die een blaastest moeten afleggen op een draagbare elektronische ademtester. Bij het onderzoek wordt gebruik gemaakt van testers met cijfermatige uitlezing van een exact BAG-promillage (BAG = bloedalcoholgehalte; de wettelijke BAG-limiet ligt in Nederland op 0,5 promille). De testers die in 1996 zijn gebruikt, zijn van het fabrikaat Dräger, typen Alcotest 7410 en 7410+. Voor het gebruik van deze testers heeft het Gerechtelijk Laboratorium van het ministerie van Justitie toestemming verleend.

Van elke geteste automobilist registreert de politie het geslacht, de leeftijd en de uitslag van de test. Van overtreders die op het politiebureau de ademanalyse voor bewijsdoeleinden moeten ondergaan, registreert de politie bovendien de herkomst.

2.2. Uitvoering

De zes controleteams van de politie hebben in het najaar van 1996 in de provincie Utrecht 1.864 willekeurige automobilisten staande gehouden en getest. Dat zijn er 251 meer dan in 1995.

Alle zes controleteams hebben zich in 1996 strikt gehouden aan de SWOV-richtlijnen ten aanzien van controlelocaties en -tijdstippen. Daardoor hoefden de verzamelde gegevens niet achteraf gecorrigeerd te worden. In 1995 was wel enige correctie noodzakelijk.

2.3. Statistische analyse

De BAG-waarden van de automobilisten zijn ten behoeve van de analyse ingedeeld in vijf klassen:

1. < 0,2 promille (niet-drinkers);
2. 0,2-0,5 promille (lichte drinkers);
3. 0,5-0,8 promille (lichte overtreders);
4. 0,8-1,3 promille (zwaardere overtreders);
5. $\geq$ 1,3 promille (zeer zware overtreders).

De indeling in een BAG-klasse gebeurt in principe op basis van de uitslag van de ademtest op straat. Bij de automobilisten die op het politiebureau een ademanalyse voor bewijsdoeleinden hebben ondergaan, is het op straat gemeten BAG zonodig gecorrigeerd. De uitslag van de ademanalyse wordt daartoe eerst ontdaan van zijn correctiefactor. Vervolgens wordt daar een waarde bij opgeteld om te corrigeren voor de afbraak van alcohol in het tijdsbestek tussen de ademtest op straat en de ademanalyse op het bureau. De gemiddelde afbraak bedraagt 0,15 promille per uur.

De verzamelde gegevens zijn geanalyseerd met behulp van het log-lineaire analyseprogramma WPM (Weighted Poisson Model). Met behulp daarvan wordt nagegaan of er in het alcoholgebruik van de bestuurders verschillen bestaan naar jaar, gebied, dag en tijdstip, geslacht en leeftijd. In *Bijlage 2* wordt een korte toelichting gegeven op deze analysemethode.

In het kader van dit onderzoek is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

3. Resultaten van het onderzoek

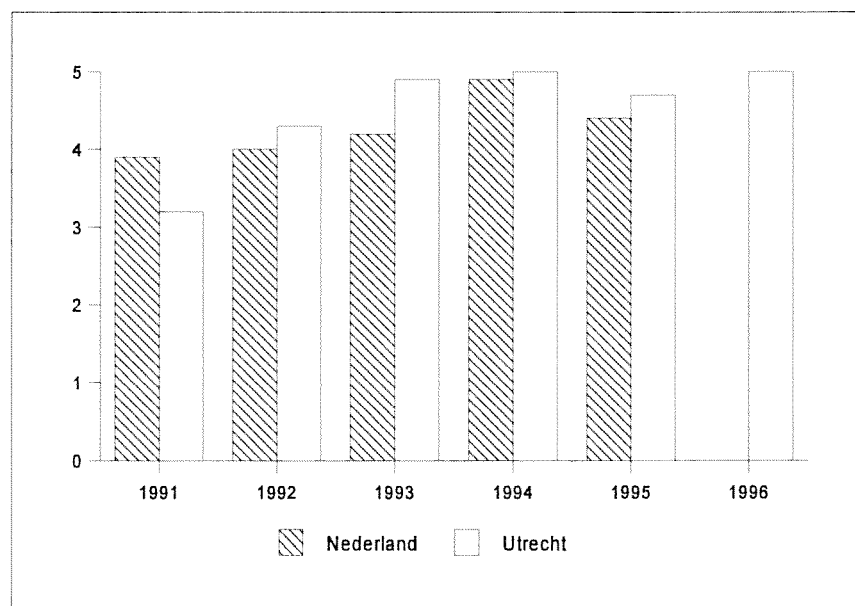
De resultaten van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht worden in dit hoofdstuk besproken aan de hand van de *Tabellen 1 t/m 5* uit *Bijlage 3*. De resultaten van 1996 worden steeds vergeleken met de Utrechtse en landelijke resultaten van 1995.

3.1. Alcoholgebruik naar dag van het weekend (tabel 1)

In 1996 zijn in de provincie Utrecht iets meer drinkers ($BAG \geq 0,2 \text{ ‰}$) aangetroffen dan in 1995: 10,9% in 1996 versus 10,7% in 1995. Deze toename komt geheel op het conto van de overtreders ($BAG \geq 0,5 \text{ ‰}$); hun aandeel is toegenomen van 4,7% in 1995 tot 5,0% in 1996. Geen van deze beide effecten is echter statistisch significant.

In heel Nederland bedroeg het aandeel overtreders in het najaar van 1995 4,4%. Dit wijkt niet significant af van de Utrechtse aandelen in 1995 en 1996. Het landelijke percentage voor 1996 is nog niet bekend.

In *Afbeelding 1* is de ontwikkeling van het aandeel overtreders in de provincie Utrecht en in heel Nederland sinds 1991 weergegeven. Er is in te zien, dat de Utrechtse situatie in 1991 nog gunstig afstak bij de landelijke situatie, maar daarna niet meer. De vergelijking met de landelijke situatie in 1996 kan pas worden gemaakt, wanneer de gegevens van alle provincies bekend zijn.

Afbeelding 1. Ontwikkeling van het aandeel rijders onder invloed in Nederland en de provincie Utrecht, 1991-1996.

Ook het aandeel zwaardere en zeer zware overtreders ($BAG \geq 0,8 \text{ ‰}$) in de provincie Utrecht was in 1996 met 2,3% vrijwel gelijk aan dat in 1995 (2,4%). Het landelijke percentage zwaardere en zeer zware overtreders bedroeg in 1995 2,2%.

Al met al vertoont het rijden onder invloed in Utrecht de laatste jaren een stabiel beeld, dat niet veel afwijkt van het landelijke beeld.

Als we het rijden onder invloed in de provincie Utrecht per weekendnacht bezien, blijkt het in 1996 in de vrijdagnacht toegenomen en in de zaterdagnacht - in mindere mate - afgenomen te zijn. Het aandeel overtreeders in de vrijdagnacht was in 1996 aanzienlijk groter dan in de zaterdagnacht: 6,0% versus 4,2%. Hoewel dit verschil niet statistisch significant is ($\chi^2 = 3.21$ bij $df = 1$; $Z = 1.79$), komt het wel overeen met het landelijke beeld in de afgelopen jaren. In 1995 was er in Utrecht nauwelijks verschil tussen beide nachten.

3.2. Alcoholgebruik naar dag en onderzoeksgebied (tabel 2)

De hoogste percentages overtreeders zijn in 1996 op vrijdag aangetroffen in de stad Utrecht (8,0%) en in Leusden/Soest e.o. (7,1%). Het aandeel overtreeders in deze twee onderzoeksgebieden was significant groter dan in de vier andere onderzoeksgebieden: $\chi^2 = 8.73$ bij $df = 1$; $Z = 2.95$.

De sterkste groei van het aandeel overtreeders deed zich voor in de stad Utrecht: van 4,2% in 1995 tot 8,0% in 1996. Maar in werkelijkheid is het verschil waarschijnlijk iets kleiner dan uit de meetresultaten naar voren komt. De oorzaak daarvan is dat in 1995 betrekkelijk weinig testen zijn uitgevoerd in het tweede deel van de meetperiode (met relatief veel alcoholgebruik) en in 1996 juist in het eerste deel van de meetperiode (met relatief weinig alcoholgebruik). In 1995 werd de meting door omstandigheden voortijdig beëindigd; in 1996 traden in het begin van de meetperiode technische problemen op rond de ademanalyse, die ertoe leidden dat enkele leden van het controleteam tijdelijk niet beschikbaar waren voor het staande houden en testen van automobilisten.

De sterkste afname van het aandeel overtreeders is opgetreden in het onderzoeksgebied Vleuten/Maarssen e.o.: van 5,3% in 1995 tot 3,7% in 1996.

De toename van het alcoholgebruik door automobilisten in de stad Utrecht viel samen met een sterke vermindering van het politietoezicht aldaar; de vermindering van het alcoholgebruik in Vleuten/Maarssen e.o. met een toename van het toezichtniveau in het district Rijn & IJssel, waar het toezicht overigens ook in 1995 al op een relatief hoog niveau stond; zie ook § 3.6.

3.3. Alcoholgebruik naar dag en tijdstip (tabel 3)

Naarmate het later in de nacht wordt, neemt het aandeel overtreeders toe. Voor middernacht was het aandeel overtreeders in de provincie Utrecht in 1996 op beide dagen significant kleiner dan na middernacht: respectievelijk 3,3% en 7,2% ($\chi^2 = 13.55$ bij $df = 1$; $Z = 3.68$). In 1995 waren er in Utrecht vergelijkbare verschillen naar tijdstip.

Hoewel het verkeersaanbod sterk afneemt naarmate het later wordt, waren er in 1996 in de provincie Utrecht in absolute zin geen verschillen van betekenis wat betreft de aantallen rijders onder invloed op de verschillende tijdstippen van de nacht.

De Utrechtse situatie wijkt wat het alcoholgebruik naar tijdstip betreft niet belangrijk af van het landelijke beeld in 1995.

3.4. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)

Mannelijke bestuurders waren in 1996 in de provincie Utrecht tweemaal zo vaak onder invloed als vrouwelijke (5,8% versus 2,9%). Dit verschil is statistisch significant ($\chi^2 = 6.39$ bij $df = 1$; $Z = 2.53$) en komt overeen met het beeld dat al jaren achtereen in heel Nederland wordt aangetroffen. In Utrecht was het verschil in 1995 nog wat groter dan in 1996.

Bij de mannen is in 1996, evenals in voorgaande jaren, het laagste percentage overtreeders aangetroffen in de leeftijdsgroep onder de 25 jaar (3,4%). Het verschil met de overige mannelijke bestuurders (6,4% overtreeders) is vrijwel gelijk aan het verschil dat in 1995 is aangetroffen (respectievelijk 3,3% en 6,4% overtreeders).

Hoewel jonge mannelijke bestuurders minder vaak en minder veel drinken dan oudere, zijn zij verhoudingsgewijs toch vaker betrokken bij alcoholongevallen. In 1995 maakten mannen van 18 t/m 24 jaar 5% uit van de bevolking en maar liefst 23% van alle geregistreerde doden en ziekenhuisopnamen ten gevolge van alcoholongevallen!

Het hoogste percentage overtreeders is in 1996, in tegenstelling tot voorgaande jaren, niet aangetroffen onder mannen van 35 t/m 49 jaar, maar onder mannen van 25 t/m 34 jaar, namelijk 7,7%. Het verschil met de overige leeftijdsgroepen is statistisch significant: $\chi^2 = 4.01$ bij $df = 1$; $Z = 2.00$. Dit gegeven wijkt af van het beeld in de afgelopen jaren, zowel in Utrecht als landelijk. Bij alle voorgaande metingen zijn de meeste overtreeders aangetroffen onder mannelijke bestuurders van 35 t/m 49 jaar. Op basis van de huidige gegevens valt niet te zeggen, of het Utrechtse beeld in 1996 bepaald is door toevalsfactoren, of dat er sprake is van een werkelijke verschuiving. Opvallend is wel, dat sinds 1994 het aandeel overtreeders onder mannen van 35 t/m 49 jaar geleidelijk is afgenomen (van 9,7% in 1994, via 8,1% in 1995, tot 5,6% in 1996), terwijl het onder mannen van 50 jaar en ouder geleidelijk is toegenomen (van 3,3% in 1994, via 4,5% in 1995, tot 5,6% in 1996).

Onder de vrouwelijke bestuurders zijn in 1996 in Utrecht wel de meeste overtreeders aangetroffen in de leeftijdsgroep van 35 t/m 49 jaar: 6,0% tegen 1,6% in de overige leeftijdsgroepen. In 1995 waren er geen verschillen van betekenis.

In 1996 was 72% van alle gecontroleerde bestuurders in de provincie Utrecht van het mannelijk geslacht, tegen 73% in 1995. In heel Nederland bedroeg het aandeel mannelijke bestuurders in 1995 eveneens 73%.

3.5. Herkomst van overtreeders (tabel 5)

De herkomst van overtreeders wordt geregistreerd vanaf een BAG van 0,7 promille. Dat is de ondergrens waarbij een automobilist wordt overgebracht naar het bureau om de ademanalyse voor bewijsdoeleinden te ondergaan. De herkomstverdeling van de 54 bestuurders die in 1996 een BAG $\geq 0,7$ promille hadden, is als volgt:

- horecagelegenheid (bar, café, restaurant, disco)	44%
- bezoek/feestje	19%
- werk/thuis	22%
- sportkantine	6%
- overig/onbekend	9%

Ten opzichte van 1995 is het aandeel 'horeca' afgenomen (60% in 1995) ten nadele van het aandeel 'bezoek/feestje' (6% in 1995). Het beeld van 1996 komt sterk overeen met dat van 1994.

Gezien het betrekkelijk kleine absolute aantal overtreders van wie de herkomst bekend is, moet aan deze verschuiving geen overdreven grote waarde worden toegekend. Bij landelijk onderzoek blijkt steeds ongeveer de helft van alle overtreders uit een horecagelegenheid te komen.

3.6. Enquêteresultaten

Ook in 1996 heeft de SWOV weer een korte telefonische enquête uitgevoerd onder de politiecoördinatoren van het SWOV-onderzoek. De enquête is bedoeld om een globale indruk te krijgen van het toezichtniveau en van de aard van het toezicht.

De enquêteresultaten per provincie zijn slechts beperkt bruikbaar vanwege de geringe steekproefomvang: voor de zes onderzoeksgebieden zijn coördinatoren in acht politiedistricten geïnterviewd. Over de resultaten zal dan ook pas uitvoeriger worden gerapporteerd in het landelijke verslag dat na afloop van alle provinciale metingen wordt opgesteld.

De volgende globale resultaten van de Utrechtse enquête zijn echter wel het vermelden waard:

- Volgens de contactpersonen van de politie is het toezicht in twee districten toegenomen, in drie gelijk gebleven en in drie andere afgenomen.
- In het district Rijn & IJssel was het toezichtniveau in 1996 het hoogst met circa vijftien geplande aselechte alcoholcontroles, bijna dagelijks uitgevoerd aselekt toezicht door surveillanceteams en systematische controle op alcoholgebruik bij ongevallen. In de stad Utrecht was het toezichtniveau het laagst met (voorafgaand aan het SWOV-onderzoek) slechts één geplande aselechte alcoholcontrole, geen aselechte controle tijdens de surveillance en slechts incidentele alcoholcontrole bij ongevallen (alleen bij voorafgaande verdenking). In 1995 werd in de stad Utrecht nog gemiddeld meer dan eens per maand een aselechte alcoholcontrole gepland en uitgevoerd.

Al met al lijkt het erop, dat het niveau van politietoezicht in de provincie Utrecht tussen 1995 en 1996 licht is afgenomen.

4. Conclusies en aanbevelingen

De resultaten van het SWOV-onderzoek in 1996 laten een stabilisatie zien van het rijden onder invloed in de provincie Utrecht. Sinds 1993 zijn er geen veranderingen van betekenis opgetreden. Het niveau van rijden onder invloed ligt op of iets boven het landelijke niveau.

Ook in het niveau van politietoezicht zijn de afgelopen jaren geen structurele veranderingen van betekenis opgetreden. En zolang het toezicht-niveau niet wordt opgetrokken, is er ook geen drastische vermindering van het rijden onder invloed te verwachten.

Het lijkt mogelijk het toezichtniveau aanzienlijk te verhogen zonder dat daarvoor (veel) meer politiecapaciteit nodig is. Dat zou bijvoorbeeld kunnen gebeuren door het oprichten van een regionale 'vliegende alcohol-brigade', zoals aanbevolen in het verslag van het SWOV-onderzoek in de provincie Utrecht in 1995.

Uit een oogpunt van efficiency verdient het aanbeveling het zwaartepunt van het toezicht te leggen bij die dagen en tijdstippen van de week waarop het meest onder invloed wordt gereden en ook de meeste alcohol-ongevallen gebeuren:

- de vrijdag-, zaterdag- en zondagnacht (tussen 22.00 en 04.00 uur); en
- de vrijdag-, zaterdag- en zondagavond (tussen 16.00 en 22.00 uur).

Ongelukkigerwijs is momenteel op de meeste van die tijdstippen de beschikbare politiecapaciteit betrekkelijk gering.

Vanzelfsprekend moeten ook voorlichting en publiciteit over de gevaren van rijden onder invloed en over het politietoezicht daarop een integraal onderdeel uitmaken van eventuele maatregelen en acties.

Enquête SWOV-onderzoek Rij- en drinkgewoonten 1996

Onderzoeksgebied:

Inwonertal:

Contactpersoon:

A. *Geef een globale schatting van de ontwikkeling van het alcoholtoezicht in het onderzoeksgebied in 1996 ten opzichte van 1995:*

☐ toegenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
	☐ meer dan 100%
☐ afgenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ meer dan 50%
☐ gelijk gebleven	

B. *Zijn in 1996 in het onderzoeksgebied de volgende soorten alcoholcontrole uitgevoerd:*

1. geplande aselecte controles met teams van 6 of meer agenten	☐ ja, ≥ 24
	☐ ja, 12-23
	☐ ja, 6-11
	☐ ja, 1-5
	☐ nee
2. aselecte controles tijdens de surveillance	☐ ja, (bijna) dagelijks
	☐ ja, incidenteel
	☐ nee
3. selectieve controles tijdens de surveillance (bijvoorbeeld n.a.v. rijgedrag)	☐ ja, systematisch
	☐ ja, incidenteel
	☐ nee
4. alcoholcontrole bij ongevallen	☐ ja, systematisch
	☐ ja, incidenteel
	☐ nee

WPM-analyse biedt de mogelijkheid niet alleen de samenhang tussen twee variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * BAG') te toetsen, maar ook die tussen drie of vier variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * geslacht * leeftijd * BAG').

Elke variabele is opgedeeld in een beperkt aantal klassen. Ten behoeve van de analyse worden de klassen steeds in twee groepen onderverdeeld (gedichotomiseerd). Per variabele is het aantal opdelingen gelijk aan het aantal klassen minus 1. De klasse(n) met een positief teken wordt/worden steeds vergeleken met de klasse(n) met een negatief teken. Klassen met de waarde 0 worden niet meer in de analyse betrokken.

Bij een variabele als 'geslacht' (twee klassen) is er slechts één vergelijking mogelijk, namelijk tussen mannen en vrouwen. De 'designmatrix' voor de analyse is dan: 1 -1.

De variabele 'leeftijd' is in vier klassen ingedeeld. De designmatrix bevat drie vergelijkingen. Welke dat zijn, hangt af van de vooraf - al dan niet expliciet - geformuleerde hypothesen. In dit geval is op grond van bevindingen in de rest van Nederland gekozen voor de volgende 'designmatrix':

1	-1	-1	1	(jongeren en ouderen versus de middengroepen)
1	0	0	1	(jongeren versus ouderen)
0	1	-1	0	(de groep van 25-35 jaar versus de groep van 35-50 jaar)

Of er significante verschillen in de BAG-verdeling naar geslacht enzovoort bestaan, blijkt uit de chi-kwadraatwaarde die uit de analyse volgt, in combinatie met het bijbehorende aantal vrijheidsgraden (df).

De bijdrage van de verschillende klassen aan een eventueel significant effect blijkt uit de standaardscore (= Z-waarde) per deelanalyse.

Het is mogelijk, dat uit een analyse volgt dat er in het geheel genomen geen significante verschillen zijn in de BAG-verdeling naar een bepaald kenmerk (bijvoorbeeld geslacht), maar dat er wel sprake is van een significant speciaal effect (bijvoorbeeld: onder de mannen komen verhoudingsgewijs meer zware overtredders voor dan onder de vrouwen).

In het kader van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Utrecht is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

Bijlage 3

Tabellen 1 t/m 5

- 1a. *Alcoholgebruik naar weekenddag in 1995*
- 1b. *Alcoholgebruik naar weekenddag in 1996*

- 2a. *Alcoholgebruik naar dag en gebied in 1995*
- 2b. *Alcoholgebruik naar dag en gebied in 1996*

- 3a. *Alcoholgebruik naar dag en tijdstip in 1995*
- 3b. *Alcoholgebruik naar dag en tijdstip in 1996*

- 4a. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1995*
- 4b. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1996*

- 5a. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse in 1995*
- 5b. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse in 1996*

Dag	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	751	4,9%	2,1%	1,9%	0,8%	4,8%
Zaterdag	898	6,8%	2,6%	1,6%	0,6%	4,7%
Totaal	1649	5,9%	2,4%	1,7%	0,7%	4,7%

Tabel 1a. *Alcoholgebruik naar weekenddag, 1995.*

Dag en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Veenendaal/Zeist	315	5,7%	2,9%	1,3%	0,6%	4,8%
Leusden/Soest	223	6,3%	1,8%	2,7%	0,9%	5,4%
Utrecht	213	2,3%	1,4%	1,9%	0,9%	4,2%
Totaal	751	4,9%	2,1%	1,9%	0,8%	4,8%
<i>Zaterdag</i>						
Vleuten/Maarssen	319	9,7%	3,8%	0,9%	0,6%	5,3%
Amersfoort	264	4,9%	1,9%	2,7%	0,4%	4,9%
Nieuwegein	315	5,4%	1,9%	1,3%	0,6%	3,8%
Totaal	898	6,8%	2,6%	1,6%	0,6%	4,7%

Tabel 2a. *Alcoholgebruik naar dag en gebied, 1995.*

Dag	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	814	4,7%	2,9%	2,5%	0,6%	6,0%
Zaterdag	1050	6,9%	2,6%	1,2%	0,4%	4,2%
Totaal	1864	5,9%	2,7%	1,8%	0,5%	5,0%

Tabel 1b. *Alcoholgebruik naar weekenddag, 1996.*

Dag en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Veenendaal/Zeist	319	5,6%	1,6%	1,9%	0,3%	3,8%
Leusden/Soest	295	3,7%	3,4%	3,1%	0,7%	7,1%
Utrecht	200	4,5%	4,5%	2,5%	1,0%	8,0%
Totaal	814	4,7%	2,9%	2,5%	0,6%	6,0%
<i>Zaterdag</i>						
Vleuten/Maarssen	463	6,5%	2,4%	0,9%	0,4%	3,7%
Amersfoort	284	9,5%	1,8%	1,4%	0,7%	3,9%
Nieuwegein	303	5,0%	3,6%	1,7%	--	5,3%
Totaal	1050	6,9%	2,6%	1,2%	0,4%	4,2%

Tabel 2b. *Alcoholgebruik naar dag en gebied, 1996*

Dag en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	443	4,3%	0,9%	0,7%	0,7%	2,3%
00-02 uur	173	6,9%	2,9%	2,9%	--	5,8%
02-04 uur	135	4,4%	5,2%	4,4%	2,2%	1,9%
Totaal	751	4,9%	2,1%	1,9%	0,8%	4,8%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	401	6,2%	1,7%	1,0%	0,2%	3,0%
00-02 uur	353	5,9%	2,3%	1,4%	0,3%	4,0%
02-04 uur	144	10,4%	5,6%	3,5%	2,1%	11,1%
Totaal	898	6,8%	2,6%	1,6%	0,6%	4,7%

Tabel 3a. Alcoholgebruik naar dag en tijdstip, 1995.

Dag en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	444	4,1%	2,0%	2,0%	--	4,1%
00-02 uur	231	3,5%	3,9%	2,6%	0,4%	6,9%
02-04 uur	139	8,6%	4,3%	3,6%	2,9%	10,8%
Totaal	814	4,7%	2,9%	2,5%	0,6%	6,0%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	591	5,6%	2,0%	0,5%	0,2%	2,7%
00-02 uur	322	7,1%	2,5%	1,6%	0,6%	4,7%
02-04 uur	137	11,7%	5,1%	3,6%	0,7%	9,5%
Totaal	1050	6,9%	2,6%	1,2%	0,4%	4,2%

Tabel 3b. *Alcoholgebruik naar dag en tijdstip, 1996*

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jr	244	4,9%	2,5%	0,4%	0,4%	3,3%
25-34 jr	398	5,0%	3,3%	2,3%	0,5%	6,0%
35-49 jr	345	8,7%	3,2%	3,2%	1,7%	8,1%
50 jr e.o.	222	7,7%	2,3%	1,8%	0,5%	4,5%
Totaal	1209	6,5%	2,9%	2,1%	0,8%	5,8%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jr	85	3,5%	2,4%	--	--	2,4%
25-34 jr	166	3,0%	0,6%	--	--	0,6%
35-49 jr	138	6,5%	--	2,2%	0,7%	2,9%
50 jr e.o.	50	4,0%	2,0%	--	--	2,0%
Totaal	439	4,3%	0,9%	0,7%	0,2%	1,8%

Tabel 4a. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd, 1995.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jr	265	6,0%	1,5%	1,5%	0,4%	3,4%
25-34 jr	430	7,0%	4,2%	2,6%	0,9%	7,7%
35-49 jr	396	9,1%	3,8%	1,0%	0,8%	5,6%
50 jr e.o.	249	5,6%	3,6%	1,6%	0,4%	5,6%
Totaal	1340	7,2%	3,4%	1,7%	0,7%	5,8%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jr	111	0,9%	--	0,9%	--	0,9%
25-34 jr	184	3,8%	0,5%	1,1%	--	1,6%
35-49 jr	149	3,4%	2,7%	3,4%	--	6,0%
50 jr e.o.	80	1,3%	--	2,5%	--	2,5%
Totaal	524	2,7%	1,0%	1,9%	--	2,9%

Tabel 4b. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd, 1996.

BAG-%	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	8	50%	--	--	25%	25%
0,8-1,3	28	61%	11%	7%	14%	7%
≥ 1,3	11	63%	--	9%	18%	9%
Totaal	47	60%	6%	6%	17%	11%

Tabel 5a. *Herkomst van overtreeders naar BAG-klasse, 1995.*

BAG-%o	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	12	42%	8%	17%	8%	25%
0,8-1,3	33	36%	6%	24%	27%	6%
≥ 1,3	9	78%	--	--	22%	--
Totaal	54	44%	6%	19%	22%	9%

Tabel 5b. *Herkomst van overtreeders naar BAG-klasse, 1996.*